

A „Zsidó Laci” köztársasága

Bihari Dániel

2011. 10. 29. 10:00

A „Zsidó Lacira” épp 50 éve mondták ki a halálos ítéletet.

Jelentős forradalmi gócpontok alakultak ki a VII. kerületben 1956-ban: a Thököly és a Dózsa György út találkozási pontja volt a szovjetek számára a „pokoli keresztveződés”, a Keleti pályaudvar előtt pedig megalakult a Baross Köztársaság. Elkeseredett harcok folytak itt a szovjetek ellen és a kádári megtorlás is kegyetlen volt. A Baross tériek parancsnokára, Nickelsburg Lászlóra, a „Zsidó Lacira” mondták ki az utolsó halálos ítéletet. Épp 50 éve.

Az '56-os forradalom első napjaiban, az első szovjet intervencióra adott azonnali, spontán válaszként Budapest számos pontján alakultak fegyveres őrségek. Később a Nagy Imre-kormány igyekezett megteremteni a forradalom fegyveres erejét és rádióüzenetekben szólították fel az embereket, hogy vegyenek részt a rendfenntartásban. Ehhez a rendőrkapitányságokon kellett jelentkezni, ahol regisztráció után karszalagot és néhányan fegyvert is kaptak. A korábbi harcosokból és az újonnan jelentkezőkből alakult ki a Nemzetőrség.

Sokan azonban ódzkodtak nevük, adataik megadásától, ezért „nem hivatalosan” álltak a forradalmi csoportokba, fegyvereiket is nagyrészt a harcok során zsákmányolták.

Az úgynevezett forradalmi gócpontokban jöttek-mentek a fiatalok, azonosításuk és egy-egy időpillanatban még pontos létszámuk megadása is igencsak nehézkes.

Belvárosi alvilág a hazáért

Igaz ez a VII. kerületi csoportokra is, akik a fővárosi harcok máig keveset kutatott, ámde annál eredményesebb résztvevői voltak. Név alapján mintegy ötven főt lehet azonosítani például Klauber István és Ladányi Ferenc

„Bütyök” csoportjában a

Thököly út és a Dózsa György út keresztveződésében – a valóságban ennél jóval többen lehettek. Egy igazi „gengsztercsapat” jött itt össze az amnesztiával szabadult politikai foglyoktól a kisebb-nagyobb stiklik miatt elítélt „bűnözőkig” – mondja az

fn24-nek [Eörsi László történész](#).

Ennek oka, hogy a csoport szerveződésének híre szájról-szájra, ismerősről ismerősre járt, és az információ ez esetben „alvilági berkekben” terjedt. Fontos viszont leszögezni, hogy egyedi esetről van szó, általánosságban a forradalom résztvevői közt elenyésző számban találunk „kétes elemeket” – teszi hozzá. Az érdekesség kedvéért azért jegyezzük meg, hogy úgy tudjuk: Klauber például civilben igazi életművész volt, élete nagy részében különböző nőkkel tartatta el magát. Sőt, a megtorlás előtt ő nem nyugatra, hanem – máig egyedüli ismert forradalmárként – Izraelbe menekült.

Harcok a VII. kerületben

A napokban mutatták be **Eörsi László** könyvét a VII. kerület eddig kevésbé ismert harcosairól

A „Baross Köztársaság” 1956. A VII. kerületi felkelőcsoportok címmel. (Cikkünk folytatásában a fotó Nickelsburg Lászlót ábrázolja, a kép **Eörsi László** gyűjteményéből származik.)

A pokoli kereszteződés

A harcosok előélete azonban mit sem von le tisztességükből és bátorságukból, amellyel szembeszálltak a szovjet harckocsikkal. November 8-ig tartották magukat, vagyis nem tovább, míg városszerte még sokan mások is, eredményeik viszont kiemelkedőek voltak. Becslések szerint a november 4-től 8-ig tartó négy nap alatt 12–15 szovjet páncélos járművet – páncélosokat és csapatszállítót – lőttek ki, a kereszteződésben 20-30 katona maradt holtan, 15-en megsebesültek és 10 fő eltűnt.

Sikerük titka harcmodorukban rejlett, „elhitették” a szovjet vezetéssel, hogy a kereszteződés számukra szabad út, támadásra egyáltalán nem számítottak. Pedig ahogy egy-egy kisebb egység elhaladt az egyébként fontos gócponton, három oldalról hullottak az ablakokból Molotov-koktélok, a lángra kapott járművekből menekülő katonákat pedig sortűz fogadta. A roncsokat Klauberék elrejtették, hogy az utánuk érkezők előtt elrejtésük a harcok nyomait.

Ezzel mindannyiszor meglepetésszerűen támadhattak a szovjetekre, akiknek az ott dolgozó olasz újságírók szavai szerint a Dózsa György út és a Thököly út találkozási pontja volt a pokoli kereszteződés. A harcok végéig csak a szovjeteknek voltak áldozatai. Annál kegyetlenebb volt a megtorlás: a

kereszteződést védő szabadságharcosok közül 12 embert végeztek ki, többeket hosszú börtönbüntetésre ítélték.

A Keletit védték

Nem volt ennyire „hatékony”, de létszámát tekintve Budapest harmadik számú forradalmi gócpontjának számított a Baross téri csoport. A forradalom első napjaiban alakultak, és már november 4-én – igaz óriási szovjet nyomásra – szétszóródtak, majd kisebb egységekben folytatták a harcot. Nem csoda, hiszen egyrészt stratégiaileg nagyon is fontos ponton álltak, megsemmisítésük a szovjetek egyik elsődleges célja volt. Másrészt egy ma már nehezen behatárolható, de mindenképpen nagy területet védtek: a Baross teret, a Keleti pályaudvart, a Thököly utat körülbelül a Murányi utcáig, a Rottenbiller utcát pedig a Dembinszky utca kereszteződéséig.

Harmadikként pedig a terep is az ellenségnek kedvezett: a páncélosok minden nehézség nélkül alakzatba rendeződhettek a széles utcákon. E csoportból 300 főt lehet név szerint azonosítani, de **Eörsi László** szerint legalább három-négyszer ennyi védő tartózkodott egyszerre a körzetben. Fő fegyverük nekik is a Molotov-koktél volt, tekintve, hogy a téren felállított páncéltörő ágyújukat egy tank az első pillanatban kilőtte. A nehezített körülmények ellenére mintegy öt páncélost sikerült kilőniük. A Baross téren és környékén **Eörsi** becslése szerint 15 szovjet katona és ötnyolc Baross téri felkelő eshetett áldozatául a november 4-ei harcoknak.

A Baross téri felkelőcentrumot négy ember irányította, köztük is első volt az egyenlők között a műszerész Nickelsburg László, vagy ahogy harcostársai nevezték, a

„Zsidó Laci”. Az ő személye méginkább érdekessé teszi a történetet, főleg, ha megismerjük előéletét. Édesanyja és három testvére a bergen-belseni haláltáborban vesztette életét, ő maga 1944-ben megszökött a munkaszolgálatból, majd a háború végéig bujkált. Később belépett a Magyar Dolgozók Pártjába, többször volt sztahanovista élmunkás és az állambiztonsági szervekkel is kapcsolatban állt.

A munkahelyén mindenki hithű kommunistaként ismerte, forradalmi szerepvállalásán a környezetében sokan meglepődtek.

A Baross Köztársaság

Mégis belőle vált a fővárosi forradalmi ellenállás egyik legnagyobb csoportjának vezetője. Ezt egyesek karrierizmusával magyarázták, mások szerint bár kommunista volt, mégis jogos felháborodás vezette a diktatúra ellen. Akármi is húzódott a háttérben, Nickelsburg a forradalom első napjaiban a saját fennhatósága alatt álló falatnyi földet már úgy emlegette, hogy Baross Köztársaság. Nem bízott senkiben, körzetében minden más hatalmi centrumtól függetlenül intézkedett: igazoltattak, rendőröket és katonákat fegyvereztek le. Egészen október 31-ig, amikor is a „Baross tériek” betagozódtak a nemzetőrségbe, amivel természetesen Nickelsburg is átadta a „hatalmat”.

A forradalmi központok „ideológiai háttérét” a szabadságvágy, a spontán kitörő elkeseredés és a diktatúra elleni harc adta, az idő rövidsége és a kaotikus helyzet miatt nem alakulhattak ki mélyebb, esetleg egymással vitába szálló nézetek a folytatásról.

A Baross Köztársaság megfogalmazása sem innen ered, hanem sokkal inkább az október végére jellemző képlékeny, bizonytalan helyzetet jellemzi. A Keleti pályaudvart védő fegyveresek nem tudták, mit hoz a következő óra, hogy „ki kivel van” éppen, ezért minden hatalmi centrumtól függetlenül intézkedtek, a környéken ők voltak az urak. Részben ezt fejezte ki Nickelsburg, amikor „köztársaságnak” nevezte saját körzetét.

A legsúlyosabb retorzió

Másrészt azonban **Eörsi László** szerint valóban lehetett benne karrierizmus, önállóságának és tettrekészségének hangoztatásával remélt később pozíciót szerezni. Erre utal az is, hogy a kijelentette: a Nagy Imre-kormány sem kell, majd mi alakítunk igazi kormányt! Ám amikor október 31-én megalakult a nemzetőrség, Nickelsburg is okosabbnak látta csapatával együtt „beszállni a közösbe”.

A forradalom leverése után a VII. kerület harcosait érte a legkeményebb retorzió. Összesen 37 halálos ítéletet hajtottak végre, 18 főt ítélték életfogytiglani vagy 15 évnél hosszabb börtönbüntetésre. A Baross tériek

1960-ban kezdődött pere volt az utolsó, ahol „ellenforradalmi cselekmények” vádjára halálos ítéletet mondott ki a bíróság. Nickelsburg Lászlót, Kovács Lajost és Hámori Istvánt 1961. augusztus 26-án kísérték bitó alá a hóhér. Társaiknak „szerencsésük volt”, mert ’61-ben a hatalom bosszúszomja láthatóan csökkent, az analógiák alapján néhány évvel korábban még jóval több halált mondtak volna ki a Keleti-pályaudvar védőire – teszi hozzá a történész.